

שיעור 2- הגדרת מצב כספק פיקוח נפש

1. מסכת יומא פד ב

אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל לא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב היכי דמי אי נימא דאיכא תשעה ישראל ונכרי אחד בינייהו רובא ישראל נינהו (אלא) +מסורת הש"ס [אי נמי] + פלגא ופלגא ספק נפשות להקל אלא דאיכא תשעה נכרים וישראל אחד הא נמי פשיטא דהוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי לא צריכא דפרוש לחצר אחרת מהו דתימא כל דפריש מרובא פריש קא משמע לן דלא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב איני והאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן תשעה נכרים וישראל אחד באותה חצר מפקחין בחצר אחרת אין מפקחין לא קשיא הא דפרוש כולחו הא דפרוש מקצתייהו

2. רמב"ם פ"ב מהל' שבת הל' כ

היתה חצר שיש בה גוים וישראלים אפילו ישראל אחד ואלף גוים ונפלה עליהם מפולת מפקחין על הכל מפני ישראל, פירש אחד מהם לחצר אחרת ונפלה עליו אותה חצר מפקחים עליו שמא זה שפירש היה ישראל והנשארים גוים

3. יד המלך על הרמב"ם שם

והנראה לי לחדש בזה ולהעיר בדבר חדש אשר לא דיברו בו שום אחד מרבותינו הראשונים והאחרונים ז"ל. דלפי מה דקיי"ל כשמואל דאין הולכין בפ"נ אחר הרוב, ולא אמרינן בו כל דפריש מרובא פריש, אי"כ כשאנו רואין מרחוק אדם אחד אשר לא ידענו מי הוא שנפל עליו הגל, או שהוא באיזה סכנה אחרת, נהיה מפקחים הגל ולעשות כל חילול שבת עבורו דדלמא ישראל הוא, ואף דעכו"ם רובא הם, בכל זאת עכ"פ גם מיעוט ישראל ידוע בעולם, וכיון דבפיקוח נפש אין הולכין בו אחר הרוב ולא אמרינן בו כל דפריש מרובא פריש יש לנו לחוש להמיעוט דדלמא ישראל הוא. דמה לי אם הרוב עכו"ם והמיעוט ישראל המה אסופים יחד בחצר דהוא רובא דאיתא קמן, או דהרוב עכו"ם והמיעוט ישראל מפורד ומפורד בכל העולם כולו, הלא כל אדם אשר לא ידענו מי הוא ואנו רואין אותו בסכנה אזי כל באי עולם מכל האומות המה כלולים באותו ספק דשמא מאומה זו הוא.

ועל כרחינו אנו מוכרחים לחלק בסברא ישרה בכלל זה דכל דפריש בין רובא דאיתא קמן ובין רובא דליתא קמן. דהמיעוט דפריש מרובא דליתא קמן לא היתה עליו בשום פעם שום ספק אחר רק הספק הזה של המיעוט והרוב, ומאז מעולם כשהיינו דנין על הספק הזה לא היה צד המיעוט פועל מאומה, והיינו דנין תמיד עליו עפ"י הכלל דמרובא פריש. וכיון דמראשית מציאת הספק חל תמיד על כל חלק ממנו הכלל דמרובא הוא, וגם אחר דפריש זה החלק מהרוב אנו דנין כן עליו וגם על כל שאר חלקי הספק הנשארים דכל אחד מהם מרובא הוא, לכן כשאנו דנין על איזה חלק מהספק שפירש דמרובא פריש הוי כאילו ידענו בבירור דמרובא הוא, וכאילו לא היה צד המיעוט בעולם, וממילא אין בחלק הזה שאנו דנין עליו שום צד של המיעוט כלל. משא"כ ברובא דאיתא קמן, ובאופן דאין המיעוט בטל בהרוב, (דאם המיעוט בטל ברוב אזי ברגע זו שנתבטל נהפך המיעוט להיות כרוב, וממילא שוב אין כאן מיעוט לצרפו לפלגא או לחזקה דהוי כאילו המיעוט הזה נאבד מן העולם כלל, ועיין מה שכתבתי בזה בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה כ"ה) כגון במיעוט הנודע במקומו, או בדבר חשוב בלא נודע, דטרם דפריש זה המיעוט מהרוב היה גם זה המיעוט בכלל קבוע, והיה פועל בהתערבות לדון על ספיקו כמחצה על מחצה, לכן גם לאחר דפריש אף דכלל זה מסור בידינו דגם בזה אמרינן כל דפריש מרובא פריש, בכל זאת אין בידינו לומר על חלק דפריש דצד הספק של המיעוט נדחה ממנו לגמרי והוי כאילו ידענו בבירור דמרובא הוא.

דהלא רגע אחת קודם שפירש היינו אומרים על חלק המיעוט הזה דיש בו ספק מחצה על מחצה, ואיך יש מקום לומר בספק הזה דהוי כאילו צד זה של המיעוט איננו בעולם כלל, הלא גם כעת אחר שפירש זה החלק מהרוב עדיין כחו של זה המיעוט נצב כמו נד, ועודנו חזק כל כך לפעול על שארית התערבות אשר עודנו ביחד לדון בו דין קבוע כמחצה על מחצה, ואיך נהיה מוכחשים מעצמינו לומר על כח חזק כזה דהרי הוא כלא היה. ולכן ברובא דאיתא קמן אף דאמרינן בהחלק הנפרש דמרובא פריש,

בכל זאת גם בחלק הזה יש בו צד מיעוט, רק כיון דעייז שפירש סר מאותו חלק
דין קבוע הדר דינו כמו כל רוב ומיעוט דעלמא, והדרן לכללא דאחרי רבים להטות

4. בית יוסף אורח חיים סימן שכח

כתב רבינו ירוחם בחלק ט' (נ"ב ע"ב) וזה לשונו יש מי שכתב שכל דבר שאין בו סכנה
עתה אף על פי שיוכל לבוא לידי סכנה אין מחללין אלא שבות דרבנן אבל לא איסור
דאורייתא

5. שולחן ערוך אורח חיים סימן שכח סעיף ה

מכה שאינה של חלל, נשאלין בבקי ובחולה; ואין מחללין עליו שבת, עד שיאמר אחד מהם שהוא צריך לחילול, או שיעשה אצל
אחד מהם סכנת נפשות. (וע"ל סימן תרי"ח).

6. שולחן ערוך אורח חיים סימן תריח סעיף א

חולה שצריך לאכול, אם יש שם רופא בקי אפילו הוא עובד כוכבים שאומר: אם לא יאכילו אותו אפשר שיכבד עליו החולי
ויסתכן, מאכילין אותו על פיו, ואין צריך לומר שמא ימות

7. מגן אברהם סימן תריח ס"ב

אפי' אינו אומר שישתכן רק שאומר שאפשר שיכבד עליו החולי נותנין לו שאנו חוששין שמא יסתכן [ב"ח מהרי"ש לבוש ומהרי"ל]

8. רבינו ירוחם - תולדות אדם וחווה נתיב ז חלק ב (נא ע"ד)

כתבו בתוס' דדוקא משום ספק מיתה מאכילין אותו כגון שאומר החולה יכבד חליי עלי ואהיה מסוכן למות וכן רופא אבל אם
אומר שיכבד חליו לבד בעבור כך אין אומרים להקל. והר"אש כתב דחומרא גדולה היא זו דאין לך רופא שיאמר אם לא יאכל
שמה ימות אלא דרכו לומר שאם לא יאכל שיכבד עליו חליו ויסתכן

9. צפנת פענח פ"ב מהל' שבת הל' ב

ועי' בפסחים ד' כ"ה ע"ב גבי אישתא צמירתא דהוה פלוגתא שם אם הוה סכנה אם לא ובעי' דף כ"ח ע"א מבואר דזה סכנה
ומחללין עליה את השבת ע"ש ועי' תוס' שבועות ד' ט"ו ע"ב ע"ש וצ"ל כך דבעצם אינו סכנה רק דמביא לידי סכנה וזהו מה
דאמרינן בנדרים דף מ"א פרוקא דהוה בעצם אינו הסכנה רק דמביא לידי סכנה ובשבת זה שרי ולא בשאר איסורין

10. חזון איש אהלות סי' כב ס"ק לב

בפתי"ש סי' שס"ג ס"ק ה בשם הנוב"י והחתי"ס דאם יש חולה קמן מותר לנוולו משום פק"י, אבל אין חולה קמן אסור. ואין
החילוק בין איתא קמן לליתא קמן, אלא אם מצוי הדבר, דבזמן שמתריעין עלה [אף שאין בשעה זו חולה קמן] משום חולי
מהלכת הו"ל כאויבים שצרו בעיר הסמוך לספר וכדאמר בעירובין מה א ובתענית כא ב, ומיהו בשעת שלום לא חשבינן פק"י
אף על פי דשכיח בזמן מן הזמנים שיצרכו לזה כמו שאין עושין כלי זין בשבת בשעת שלום דא"כ בטלת כל המצוות. אלא לא
מקרי ספק פק"י בדברים עתידיים שבהווה אין להם כל זכר, ובאמת שאין אנו בקיאים בעתידות ופעמים שמה שחשבנו להצלה
מתהפך לרועץ והלכך אין דנים בשביל עתידות רחוקות.

11. שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן ס

כעין זה בפרק כירה (שבת דף מ"ה ע"א) כדאי ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק, פירש"י סכנה, והרי בסכנה או ספק סכנה אפילו
איסור דאורייתא נדחית ומאי צריך לסמוך אדרי"ש, אע"כ דאין כאן עתה בגדר ספק סכנה להתיר איסור בשביל זה אלא כיון
דעל צד הריחוק הסתעפות סכנה, מקרי שעת הדחק וסמכו אדרי"ש